

Vetenskapsrådets uppgift är att identifiera den bästa forskningen

Kraftsamling är inte liktydigt med att Vetenskapsrådet skall identifiera smala forskningsområden. I stället skall man identifiera den bästa forskningen och satsa på den. Vetenskapsrådet har vidare en stor uppgift vad gäller att för beslutsfattare och allmänhet klargöra inte bara hur mycket pengar till forskningen som behövs utan också hur de skall delas ut. Det framhåller Örjan Wrangé och Lars Wieslander i denna replik.

ÖRJAN WRANGÉ
professor, institutionen för cell- och molekylärbiologi (CMB), Karolinska institutet, Stockholm
orjan.wrangle@cmb.ki.se

LARS WIESLANDER
professor, institutionen för molekylärbiologi och funktionsgenomik, Stockholms universitet
lars.wieslander@molbio.su.se

II Vi har framhållit att Vetenskapsrådet (VR) endast bör fördela sina anslag som konkurrensutsatta projektanslag i öppen ansökan i breda ämnesområden enligt sedvanlig peer review. Vår artikel (Läkartidningen 44/2002, sidorna 4392-4) föranleddes av den snäva satsning som VR iscensatte rörande stamcells forskning samt den förfrågan som huvudsekreteraren och biträdande sekreterare i Ämnesrådet för medicin riktade till forskarna: »Är satsningen på stamcells forskning en bra modell för fördelning av anslag i framtiden?».

I sina repliker på vår artikel uttrycker Bengt Westerberg (BW) samt Harriet Wallberg-Henriksson (HWH) och Håkan Billig (HB) att vi inte skall oroa oss därför att VR i stort delar våra synpunkter på hur forskningsmedel skall delas ut. Vi hoppas att de har rätt, men i deras inlägg lyser det igenom att vi trots allt bör oroa oss för hur man tänker inom VR.

Ekonomiska läget värre än VR tycks förstå
BW hävdar att VR borde ha en större budget, men att det trots allt inte är så illa. Vi undrar om BW inte insett vilken storlek på projektstöd som idag krävs inom många experimentella områden. Vi undrar vidare om BW insett att många forskare inte finner det lönt att ens ansöka om de summor de verkligen skulle behöva, därför att de vet att det är meningslöst.

BW framhåller att VR skulle kunna

ge anslag till alla projekt som bedöms som världsledande (betyg 5) och alla utmärkta projekt (betyg 4) med endast en 20-procentig ökning av budgeten. Vi kan exemplifiera vad denna ambitionsnivå får för konsekvenser för volymen av den forskning VR i så fall vill stödja. Som exempel tar vi de forskare i Sverige som går under beteckningen cell- och molekylärbiologi (därför att vi känner detta område och hur det behandlas inom VR i detalj), och vi är övertygade om att samma förhållande gäller över hela VRs ansvarsområde.

Cell- och molekylärbiologi

I dag finns 8–9 miljoner kronor att dela ut per år inom cell- och molekylärbiologi. Om dessa pengar tävlar drygt 100 projektansökningar. Om VR skulle fullfinansiera de absolut bästa projekten, krävs anslag i storleksordningen 3–5 miljoner kronor per projekt för att kunna konkurrera internationellt (för en forskargrupp omfattande 5–6 personer). Om vi drar bort vissa lönemedel som kan komma från universiteten krävs anslag från VR på 2–3 miljoner kronor per år och projekt. Detta innebär att 3–4 projekt skulle få pengar varje år. Totalt i landet skulle därmed 9–12 projekt inom cell- och molekylärbiologi finansieras av VR (eftersom projekten har treårsanslag).

Detta skulle innebära att mindre än 5 procent av ansökningarna skulle kunna ges stöd, vilket är skadligt för beslutsprocessen. I årets ansökningsomgång bedömdes tio projekt få betyget 4 eller 5. Därtill kommer ytterligare 20 projekt som bedömdes som 3. Om VR skulle fullfinansiera dessa projekt skulle budgeten för cell- och molekylärbiologi hamna på omkring 50 miljoner, dvs femfaldigad mot i dagsläget. Då skulle beviljningsgraden hamna runt 30 procent, vilket vore önskvärt. I dag är projektanslagen betydligt mindre, i genomsnitt

omkring 0,5 miljoner kronor per projekt, vilket är inadekvat.

Dessutom andas BWs inlägg ett svar för att VR inte skall kunna finansiera projekt med betyget 3 (=mycket bra, internationellt konkurrenskraftig forskning). Detta innebär en stadfästning av en kraftig nedrustning av svensk grundforskning. Projekten som bedöms med betyget 3 är viktiga och väl värda projektstöd, det är från dessa projekt som de allra bästa projekten växer fram. Genom att upphöra med stöd till denna kategori sågar VR således av den gren som svensk grundforskning utvecklas ifrån.

VR öppnar sällan finansiella dörrar

BW hävdar också att VRs anslag, även om de är små, öppnar dörren för tilldelning från andra finansiärer. Möjligen kan detta vara aktuellt inom vissa områden, t ex den kliniska medicinska forskningen som kan få tillgång till de statliga forskningsmedlen vid universitetssjukhusen, men det gäller bara för en mycket liten del av svensk grundforskning. För många gäller tvärtom att andra finansiärer hellre ger pengar till dem som inte har VR-anslag. Det kan inte heller vara en seriös ambition för VRs verksamhet att delfinansiera forskningsprojekt på en otillräcklig nivå och hoppas på att andra tar över ansvaret.

Sammantaget är läget för VR som forskningsfinansierar mer prekärt än BW

Sammanlagt är läget för Vetenskapsrådet som forskningsfinansierar mer prekärt än Bengt Westerberg verkar vilja hålla med om. Det behövs krafttag för att skapa insikt hos politiker och allmänhet om hur dåligt läget är.

verkar vilja hålla med om. Det behövs krafttag för att skapa insikt hos politiker och allmänhet om hur dåligt läget är. VRs ledning måste förstå den nyckelroll som VR måste spela i finansiering av svensk grundforskning och den roll VR har i att föra dialog med staten om svensk grundforskning, nu närmast inför nästa forskningsproposition. En fördubbling av budgeten vore en bra början men ändå otillräckligt för att återställa vad som förlorats.

Kraftsamling = satsa på bästa forskningen
BW hävdar att regeringen gett i uppdrag åt VR att åstadkomma kraftsamling inom prioriterade områden. Det är en självklarhet att regeringen, särskilt i en ekonomi som inte expanderar, anser att pengarna skall användas för effektiva forskningsinsatser. Detta innebär dock inte med nödvändighet att VR skall identifiera smala forskningsområden. Detta var vår viktigaste poäng i vår föregående artikel.

Det på sikt effektivaste är inte att VR identifierar smala prioriterade områden. Istället skall VR ha kraft att identifiera den bästa forskningen och satsa på just denna forskning. Vi forskare har genom lång erfarenhet lärt oss att det överlägset bästa sättet att stödja och odla fram den bästa forskningen är att identifiera de bästa projekten i bred konkurrens efter ett öppet ansökningsförfarande, dvs det vi avser med korrekt peer review (se vår artikel i Läkartidningen 44/2002 för en mer utvecklad argumentation).

Det måste vara VRs uppgift att informera politiker om vad som är effektivt stöd till grundforskning. Regeringen har gett forskarna stort inflytande i VR, och regering och riksdag behöver rimligen korrekt information från VR. Vi tror att politiker förstår om VR med kraft framhåller inte bara hur mycket pengar som behövs, utan också hur de skall delas ut. Detta var vår andra poäng. VRs styrelse får inte tveka om denna sin roll som förmedlare av grundforskningens villkor tillbaka till beslutsfattare och allmänhet.

Frågan om stamcellssatsningens pengar
BW hävdar att de medel som togs ur VRs budget var särskilda medel och därför inte togs från annan forskning. Detta är inte korrekt. Medlen togs från de extra medel som tillförts VR under rubrikerna Bioteknik och Biovetenskap. Medlen tillfördes 2001 och finns märkta till och med 2005, därefter förväntas de ligga kvar i VRs budget.

Utbildningsdepartementet valde denna breda beskrivning för att möjliggöra inomvetenskaplig konkurrens inom breda ämnesområden och ge VR full frihet att styra hur bedömning och utdel-

ning skall gå till. Dessa extra medel har också delats ut som förstärkningar (upptoppningar) till många utmärkta projekt inom bioteknik, biologi och medicin. De medel som tagits undan av VR borde således delats ut på samma sätt, och att säga att dessa »indragna« medel inte påverkar tilldelningen till övrig grundforskning är grovt felaktigt.

Vetenskapsrådet är inte tydlig i sin roll

I sin replik hävdar HWH och HB att »det finns inga indikationer på att dagens peer review-förfarande för anslagsutdelning kommer att ändras«. Detta hävdar man trots att man själva för några veckor sedan ställde en fråga till forskarsamhället om den satsning VR just gjort på stamcells forskning är en modell för framtida forskningsfinansiering. Dessutom finns tydliga signaler från VR, bl a dess generaldirektör, om att särskilda satsningar är nödvändiga och bra. Är inte detta indikationer? Det är värre än så, det är inte bara en indikation utan ett fullbordat avsteg från att använda korrekt peer review-baserad fördelning via fasta beredningsgrupper och breda ämnesområden.

Resten av deras replik andas samma inställning: »... nödvändigt med en öppen diskussion om hur vi på ett optimalt sätt ska fördela våra medel.« Vad är det som hindrar HWH och HB att nu omgående tala om att de oreserverat ställer sig bakom principen om korrekt genomförd peer review vid fördelning av anslag?

Stödet till unga forskare

Det är också betänksamt att HWH och HB jämför satsningen på stamcells forskning med stöd till unga forskare. Att satsa på fyraåriga forskartjänster och projektanslag till unga forskare, utvalda inom breda ämnesområden och efter be-

dömning i de fasta beredningsgrupperna, är inget stort avsteg från den sedvanliga peer review-processen. Att däremot utlysa medel inom ett snävt ämnesområde, där alla projekt skall passa in i en på förhand bestämd mall och där de ad hoc-utsedda granskarna har en snäv kompetens, är en helt annan sak. Detta kan inte vara svårt att begripa.

Det är korrekt att man ibland ger stöd till forskartjänster i relativt snäva ämnen, en tradition som dessvärre ibland kan vara nödvändig i ett litet land. Det vore dock bäst att även här använda bredare ämnesbeteckningar för att attrahera fler kompetenta sökande. Detta ger dessutom ett visst skydd mot att några forskare styr medel i någon särskild riktning.

Varför inte lita på beredningsgrupperna?

HWB och HB hävdar också att VR inte kan använda de fasta beredningsgrupperna och den normala peer review-processen om man vill stödja nya områden. Detta tycker vi närmast är oförskämt mot dem som sitter i beredningsgrupperna. Självklart är det svårt att kombinera stöd till de absolut bästa projekten som leds av etablerade forskare med att ge adekvat stöd till unga forskare och nya projekt. Dock är det just beredningsgrupperna som bäst kan genomöka breda forskningsområden efter de bästa och mest innovativa projekten.

VR borde ägna all kraft åt att ge bättre ekonomiska möjligheter för beredningsgruppernas arbete och ge dem allt stöd de behöver i sitt arbete istället för att fundera över olika avsteg från ett korrekt peer review-förfarande. •

*

Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Se LT 44/2002 (sidan 4394).

Replik:

Forskningen behöver rejält lyft Stamcellssatsningen inte snäv

Stamcellssatsningen är inte snäv, anslagen har fördelats efter peer review-förfarande och över 70 procent av finansieringen är extern. Det skriver Bengt Westerberg i sitt svar till Wrangle och Wieslander.

BENGT WESTERBERG
ordförande i Vetenskapsrådets styrelse
bengt@bw.pp.se

■ På en punkt har Örjan Wrangle och Lars Wieslander (W&W) naturligtvis rätt. Om Vetenskapsrådets anslag fem-

dubblas räcker de för att finansiera fler forskningsprojekt fullt ut än om anslagen fördubblas. 10 nya miljarder ger mer än 2,5. Det var just därför jag konstaterade att även efter en fördubbling av anslagen skulle många med all rätt kunna hävda att den ambitionsnivån är för

låg. Däremot är påståendet att jag skulle ha uttalat att »det trots allt inte är så illa« taget helt ur luften.

Det behövs ett rejält lyft

Det är angeläget att nästa forskningspolitiska proposition kommer att innebära ett rejält lyft för svensk forskning. Vetenskapsrådets anslag behöver höjas kraftigt, men också anslagen till övriga forskningsråd och Vinnova liksom fakultetsanslagen till universiteten. VR behöver ett betydande tillskott för att kunna öka bidragen till grundforskning, men också till t ex den kliniska patientnära forskningen som kraftigt har eftertratts under många år.

Angående stamcellssatsningen

Beträffande VRs stamcellssatsning bara tre noteringar.

Den är inte »snäv«. När VRs styrelse enhälligt beslutade om satsningen framhölls uttryckligen att utlysningen skulle avse ett brett definierat område. Så blev också fallet. Området presenterades på följande sätt i annonsen:

- Härledning och karaktärisering av nya humana embryonala stamcellslinjer.
- Karaktärisering av existerande pluripotenta stamcellslinjer.
- Bestämning av odlingsbetingelser för att kvarhålla stamcellslinjer i ett odifferentierat stadium eller för att åstadkomma förökning eller differentiering till förstadier av olika celltyper.
- Studier av regleringen av celldifferentiering och cellutveckling som har betydelse för humana stamceller eller utveckling av betaceller.
- Studier av etiska aspekter på forskning på humana stamceller.

Fördelningen av medel har skett genom ett helt »korrekt« – för att använda W&Ws terminologi – peer review-förfarande. VRs styrelse beslutade uttryckligen att bedömningsproceduren skulle ske genom ett sådant och utan s k preproposal-förfarande, vilket alltså också skett.

70 procent av satsningen är extern

Satsningen har skett ur den pott av nya medel till bioteknik och biovetenskap som regering och riksdag har tilldelat VRs styrelse. Därtill innebär den genom samarbetet med Juvenile Diabetes Research Foundation (JDRF) och Svenska Diabetesförbundet att svensk grundforskning tillförs ytterligare 55 miljoner kronor under fem år. Över 70 procent av satsningen finansieras alltså externt. Mot bakgrund av den situation som W&W beskriver måste varje tillskott som kan ske på rimliga villkor vara välkommet! •

Redaktionell kommentar:

Ingen vill hamna utanför när »hela havet stormar«

Som medicinsk tidskrift kan vi inte påverka finansieringen genom preciserade förslag, men vi kan lyfta fram debatten och få problemställningarna belysta. Det skriver Josef Milerad i en kommentar till debatten om Vetenskapsrådet och finansieringen av medicinsk forskning.

JOSEF MILERAD

medicinsk chefredaktör, Läkartidningen
josef.milerad@lakartidningen.se

■ I en populär barnlek går deltagarna runt en ring med stolar till musik. När musiken upphör skall man snabbt sätta sig på någon ledig stol. Eftersom antalet stolar är färre än antalet deltagare kommer någon att hamna med ändan på golvet – till ackompanjemang av stora skrattsalvor. Sedan tar man bort ytterligare en stol och leken fortsätter tills bara någon eller några deltagare är kvar.

Liknar utslagningslek

Örjan Wranges och Lars Wieslanders inlägg antyder, liksom flera tidigare införda debattartiklar, att statens bidrag till grundforskningen har vissa likheter med utslagningslekar. Diskrepansen mellan Vetenskapsrådets tillgängliga medel och antalet kvalificerade ansökningar ökar på ett sätt som i praktiken innebär att man drar undan resurser. Skillnaden mot leksituationen i »Hela havet stormar« är naturligtvis att de som hamnar utanför leken/anslagsgivningen säkerligen kan hålla sig för skratt. Mot denna bakgrund är det också lätt att se att specialansatningar som minskar det totala utrymmet väcker och kommer att väcka utbredd irritation.

Vårt bidrag är debatten

Det är lätt att ställa sig bakom kraven på ökade resurser, allra helst om man inte behöver specificera varifrån pengarna skall tas. Som medicinsk tidskrift kan vi inte påverka finansieringen genom preciserade förslag, men vi kan lyfta fram debatten och få problemställningarna belysta.

Klinikernas förståelse

I en situation där många av våra läsare själva är hårt pressade av krav som botten i bristande resurser kan förståelsen för grundforskningens problem vara begränsad. Varje kliniker kan säkerligen

identifiera många angelägna områden att lägga resurser på.

Vi tror dock att de läsare som har tagit sig tid att läsa igenom de hittills publicerade inläggen har fått en ökad förståelse för att satsning på kunskapssökande utan direkta kortsiktiga applikationer inte står i motsatsställning till vardagssjukvårdens behov. •